

1. Obiekt

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO

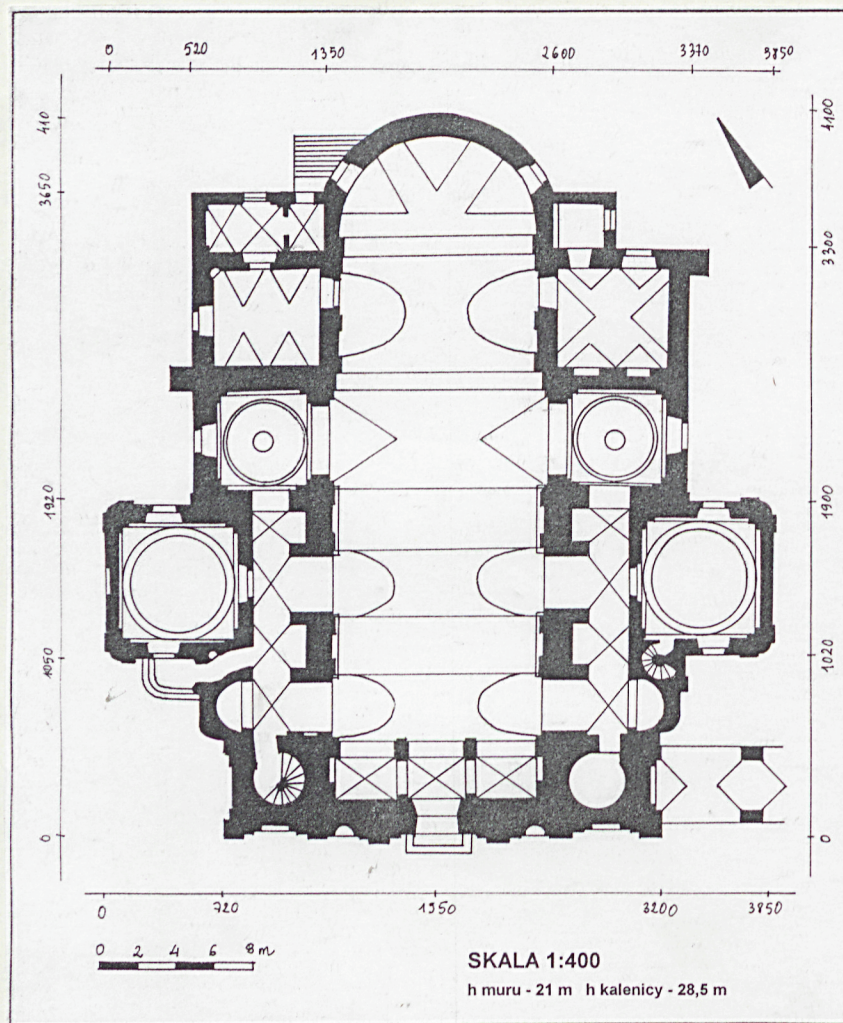
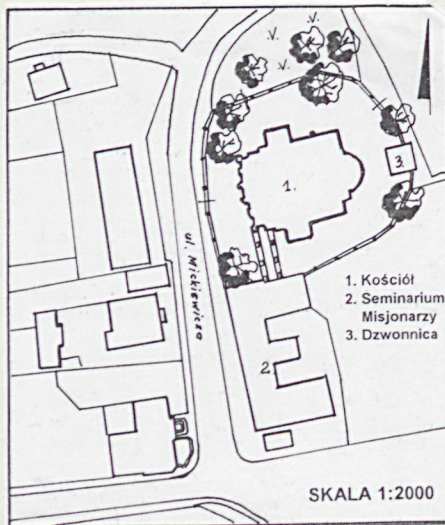
2. Czas powstania

1676-86 i
1720-24 r.

3. Miejscowość

BRZOSZÓW

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres

36-200 Brzozów
ul. Mickiewicza

nr hipoteczny .....

5. Przynależność administracyjna

województwo krośnieńskie

gmina Brzozów
pow. Brzozów

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna

przed 1 VI 1975

województwo rzeszowskie

powiat Brzozów

8. Właściciel i jego adres

Parafia rzymskokatolicka
w Brzozowie
36-200 Brzozów
Plac Grunwaldzki 2

9. Użytkownik i jego adres

J.W.

10. Rejestr zabytków

Nr A. 156 data 18.07.1989 r.

12.30.03.2013

Pierwotny kościół parafialny w Brzozowie, pochodzący zapewne z II poł. XIV wieku, został spalony przez wojska księcia siedmiogrodzkiego Jerzego Rakoczego w 1657 roku. W latach 1676-1686 staraniem i z fundacji proboszcza brzozowskiego ks. Bartłomieja Misiałowicza oraz biskupa przemyskiego Stanisława Sarnowskiego na jego miejscu wzniesiono obecny monumentalny kościół barokowy. W roku 1688 kościół ów konsekrował p.w. Przemienienia Pańskiego biskup przemyski Jan Stanisław Zbąski. W swej pierwotnej postaci kościół nie posiadał jeszcze obecnej dwuwieżowej fasady oraz kopułowych kaplic, których pojawienie związane jest z dwoma kolejnymi rozbudowami świątyni. Pierwsza z nich miała miejsce w latach 1720-1724 i wiązała się z fundacją biskupa przemyskiego Krzysztofa Szembeka. Wówczas to ukształtowana została obecna fasada zachodnia, ujęta dwoma czworobocznymi wieżami. Kolejna przebudowa, przeprowadzona z inicjatywy biskupa Wacława Hieronima Sierakowskiego w latach 1757-58, objęła korpus nawowy kościoła, który rozbudowano dodając po bokach dwie wąskie nawy boczne oraz symetryczne kopułowe kaplice p.w. Matki Boskiej Ognistej /od pn./ i Serca Jezusowego /od pd./ Równocześnie z nakazu biskupa Sierakowskiego wieże przy fasadzie zostały obniżone o jedną kondygnację /do obecnej wysokości/ i przykryte baniastymi hełmami, obitymi blachą miedzianą. Decyzja Sierakowskiego podyktowana była zaistniałymi w owym czasie na ścianach i sklepieniach kościoła licznymi pęknięciami. Ich pojawienie się było powodem kolejnego remontu przeprowadzonego w latach 1761-1763. Wówczas to wzmocniono zarysowane sklepienia żelaznymi ankrami, a następnie pokryto je iluzjonistycznymi freskami.

Kościół położony jest w centrum miasta, ok. 300 m na pd.-zach. od Rynku. Orientowany. Od pd. do kościoła przylega budynek dawnego kolegium Misjonarzy, połączony z nim piętrowym przejściem na arkadach. Plac kościelny wydzielony ogrodzeniem z żelaznych sztachet. Przy ogrodzeniu krąg starych drzew.

Materiał i konstrukcja - kościół murowany z cegły i kamienia, otynkowany. Trójnawowy, bazylikowo-emporowy, z parą kaplic transeptowych i dwuwieżową fasadą. Pod kościołem pięć krypt grobowych sklepionych kolebkowo. Wnętrze nawy rozcłonkowane masywnymi filarami międzynawowymi, wspartymi od strony naw bocznych parami szkarp. Sklepienia: w apsydzie hemisferyczne z trzema lunetami, w prezbiterium kolebkowe z lunetami na gurtach, w nawie kolebkowe z lunetami na gurtach odpowiadających szerokością parze pilastrów przyściennych, w nawach bocznych i emporach krzyżowo-kolebkowe, w kaplicach kopuły z latarniami, w zakrystii kolebkowe z lunetami. Więźba dachowa nad nawą główną i prezbiterium drewniana, stolcowa, nad nawami bocznymi konstrukcji krokwiowo-płatwiowej. Hełmy wież i wieżyczka na sygnaturkę konstrukcji słupowo-zastrzałowej, ukształtowane na krążynach. Dachy i hełmy wież kryte blachą miedzianą. Posadzki terakotowe, dwubarwne. Chór muzyczny murowany, wsparty na trzech arkadach filarowych z podchórziem sklepionym krzyżowo na gurtach i murowanym parapetem. Otwory okienne różnych form i wielkości: w nawie i prezbiterium prostokątne zamknięte półkoliście, w kaplicach prostokątne zwieńczone gzymsami i półkoliście, w zakrystii i nawach bocznych prostokątne. Okna krosnowe z podziałem szczeblinowym. Otwory drzwiowe prostokątne i prostokątne zamknięte półkoliście, różnych wielkości. Przejścia z prezbiterium do zakrystii i do skarbcza ujęte w drewniane portale, zwieńczone wydatnym gzymsowaniem i rzeźbami aniołów. Drzwi jedno- i dwuskrzydłowe, głównie płycinowe i przeszklone. W drzwiach do zakrystii zachowane stare okucia i zamek z XVIII w.

Rzut - kościół trójnawowy, bazylikowo-emporowy. Prezbiterium jednoprzęsłowe, zamknięte półkolistą apsydą, z dostawionymi: od pn. zakrystią na rzucie prostokąta, poprzedzoną przedsionkiem, od pd. symetrycznym zakrystii skarbcem. Korpus na rzucie zbliżonym do kwadratu, trójprzęsłowy, o nawie głównej nieco szerszej od prezbiterium, wąskich nawach bocznych z emporami oraz dwu symetrycznych, kwadratowych kaplicach przy wsch. przęśle nawy głównej. Od zachodu do korpusu dostawione dwie czworoboczne wieże z kolistymi wnętrzami mieszczącymi schody na emporę, poddasze oraz chór muzyczny, zlokalizowany w przęśle międzywieżowym. Przy nawach bocznych, na osi poprzecznej dwie symetryczne kaplice, na rzucie zbliżonym do kwadratu. W zach. przęślach naw bocznych półkoliste nisze ołtarzowe.

Bryła - kościół trójnawowy, bazylikowo-emporowy, z nawą główną znacznie wyższą od bocznych. Prezbiterium i nawa główna korpusu tej samej wysokości, nakryte wspólnym dachem dwuspadowym o jednej kalenicy, z wysmukłą wieżyczką na sygnaturkę, późnobarokową z podwójną, czworoboczną, ażurową latarnią, z wydatnymi gzymsowaniami. Nawy boczne, zakrystia i skarbiec nakryte dachami pulpitowymi. Kaplice o zaokrąglonych narożnikach, ujętych pilastrami dźwigającymi przełamujące się belkowanie, nakryte dachami kopulastymi z niskimi ośmiobocznymi latarniami.

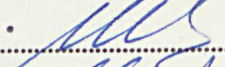
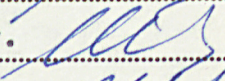
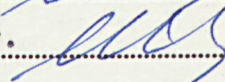
<p>14. Kubatura</p> <p>ok. 10000 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>ok. 800 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>sakralne</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>sakralne</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>Kościół gruntownie remontowany w latach 1969-1972. W trakcie podjętych wówczas prac m.in.: wykonano nową żelbetową konstrukcję sklepienną, zachowując pierwotne tynki sklepienne z późnobarokowymi malowidłami, wzmocniono fundamenty, mury obwodowe, filary wewnętrzne oraz wieże, wymieniono znaczną część tynków na zewnątrz i wewnątrz kościoła, zakonserwowano i uzupełniono drewnianą wieżbę nad nawą i prezbiterium, wykonano nowe przeszklenie okien oraz w części wymieniono stolarkę drzwiową. W latach 1971-1977 wewnętrzne ściany kościoła pokryto nową dekoracją malarską autorstwa W. i K. Tiuninów oraz przeprowadzono konserwację zachowanych fragmentów pierwotnej polichromii sklepień. W latach 1982-1983 dachy kościoła pokryto blachą miedzianą, w miejsce pokrycia z blachy ocynkowanej, położonego po I wojnie światowej. Równocześnie prowadzone były prace przy wyposażeniu ruchomym. Od roku 1995 trwają prace przy konserwacji ołtarza głównego.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Obecny stan zachowania kościoła należy określić jako dobry. Na elewacjach sporadycznie występują złuszczenia powłok malarskich oraz ubytki tynków. W przyziemiu widoczne ślady nieznacznego zawilgocenia.</p>	
		<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Zabiegów konserwatorskich wymagają elewacje zewnętrzne oraz detal architektoniczny. Należy rozważyć możliwość odtworzenia pierwotnej kolorystyki elewacji.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst ..... mgr Mariusz Czuba X 1998 r.
imię, nazwisko, data, podpis
plany, rysunki ..... mgr Mariusz Czuba X 1998 r.
imię, nazwisko, data, podpis
zdjęcia fotogr. .... mgr Mariusz Czuba X 1998 r.
imię, nazwisko, data, podpis
miejsce przechowywania negatywów ..... PSOZ OW Krosno

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO !

22. Bibliografia

- Barokowa kolegiata w Brzozowie, praca zbiorowa, Brzozów 1988.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce, t.XIII: Województwo rzeszowskie, z.2: Powiat brzozowski, opracowanie autorskie J. Samek, M. Kornecki, Warszawa 1974, s.12-19.
- Rocznik Archidiecezji Przemyskiej 1997, cz.2, s.55.

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

27. Załączniki

3 wkładki

1. Miejscowość BRZÓZÓW	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ PARAFIALNY	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Opis c.d., plan orientacyjny i 2 zdjęcia: 1. widok ogólny od pn., 2. szczegół apsydy
---------------------------	--	---

c.d. pkt 12.

W latach 1773-75 dach kościoła pokryto blachą miedzianą, w miejsce dotychczasowej dachówki. W postaci nadanej w końcu XVIII wieku kościół brzozowski /w latach 1724-1788 pełniący funkcję kolegiaty/przetrwał do naszych czasów. Późniejsze remonty, m.in. w latach 1902-1905 oraz 1969-72 nie wprowadziły istotniejszych zmian w wyglądzie świątyni. Kościół brzozowski należy do najcenniejszych zabytków architektury barokowej w obszarze pd.-wsch. Polski.

c.d. pkt 13.

Bryła - kaplice wsch. o ścianach czołowych rozdzielonych w połowie wysokości gzymsem, łączącym się z gzymsem koronującym zakrystii, nakryte niskimi kopułkami z latarniami, wspartymi na niskich ośmiobocznych bębnach. Od zach. korpus połączony z masywem wieżowym, równej z nim szerokości, o dwóch trójkondygnacyjnych wieżach, nakrytych baniastymi hełmami o ośmiobocznych latarniach, przekrytych cebulastymi kopułkami.

Elewacje - ściany głównej nawy i prezbiterium gładko tynkowane, wsparte bezuskokowymi przyporami, zwieńczone profilowanym gzymsem koronującym z konsolkowymi wspornikami. Okna nawy i prezbiterium ujęte prostokątnymi, profilowanymi obramieniami, zwieńczonymi gzymsami. Fasada zach. dwukondygnacyjna z trójdzielną częścią środkową, z wieżami wyodrębniającymi się nad górną kondygnację; rozczłonkowana pilastrami, w dolnej kondygnacji jońskimi, w górnej korynckimi. Nad dolną kondygnacją belkowanie, przerwane w środku arkadą z trójkątnym przyczółkiem, nad górną profilowany gzyms i nad częścią środkową trójkątny, ogzymsowany szczyt z obeliskami na postumentach. Nad wejściem, na osi, półkoliście zamknięte okno, w drugiej kondygnacji okno bliźnie, zamknięte łukiem segmentowym, rozdzielone filarem. W polach bocznych części środkowej wysmukłe nisze zamknięte hemisferycznie. W przyczółku okno flankowane czterolistnymi wnękami.

Wnętrze - nawa główna i prezbiterium tej samej wysokości, o ścianach rozczłonkowanych pilastrami, w nawie parzystymi, o drewnianych kapitelach korynckich, dźwigających wydatte belkowanie. Prezbiterium nieco węższe od korpusu, oddzielone od niego łukiem tęczy, zaznaczonym podwójnym gurtem. Nawa główna otwarta do naw bocznych i wsch. kaplic szerokimi arkadami o łuku półkolistym. Na sklepieniu nawy głównej i prezbiterium zachowana późno-barokowa, iluzjonistyczna polichromia figuralno-ornamentalna, wykonana ok. poł. XVIII w. z fundacji biskupa przemyskiego Michała Wodzickiego, odnawiana i częściowo uzupełniana w latach 1969-1972 przez Konstantego Tiunina.

Wyposażenie - niezwykle bogate, głównie barokowe z XVII-XVIII wieku, obejmujące m.in.: monumentalny, snycerski, barokowy ołtarz główny z lat 1688-1701; kilka barokowych ołtarzy bocznych /XVII-XVIII w./; ambonę z IV ćw. XVII wieku, o bogatej dekoracji snycerskiej; barokową chrzcielnicę z czarnego marmuru, puklowaną, z drewnianą ażu-

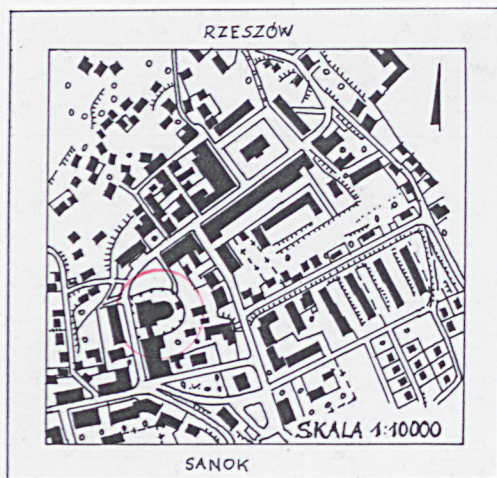
Wkładkę założył: mgr Mariusz Czuba X 1998 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: PSOZ OW Krosno

rową pokrywą; liczne obrazy z XVII-XIX w. oraz sprzęty i paramenty liturgiczne z tego samego czasu.

Instalacje - elektryczna, odgromowa, nagłaśniająca.

1.

2.

1. Miejscowość

BRZOZÓW

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) 5 zdjęć: 1. fasada, 2. wnętrze - widok ogólny /przed konserwacją ołtarza głównego/, 3. wnętrze - widok na prezbiterium, 4. wnętrze nawy głównej - widok od wsch., 5. pn. nawa boczna

1.

2.

Wkładkę założył: mgr Mariusz Czuba X 1998 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: PSOZ OW Krosno

3.

4.

5.

1. Miejscowość

BRZÓZÓW

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

5 zdjęć: 1. fragment pd. ściany nawy głównej, 2. sklepienie nawy głównej, 3. kopuła kaplicy transeptowej, 4. kapitele pilastrów w nawie, 5. portal z prezbiterium do zakrystii.

4.

2.

3.

Wkładkę założył: mgr Mariusz Czuba X 1998 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: PSOZ OW Krosno

4.

5.

